

Oktober 1961

M E D D E L A N D E

No. 58

från

S K Å N E S V A P E N H I S T O R I S K A F Ö R E N I N G

Skånes Vapenhistoriska Förenings medlemmar kallas till ordinarie höst-sammanträde torsdagen den 26 oktober kl. 19.00 på Malmöhus slott, Kungens vardagsrum enligt nedanstående program.

1. Hälsningsanförande av ordföranden
2. Protokolluppläsning och justering
3. Parentation
4. Föredrag av Museiintendent, fil.lic. Olle Cederlöf,
Malmö över ämnet:

"A.P. Sjöbergs experimentgevär - En unik gevärssamling i Malmö museum."
Föredraget belyses med ett 30-tal skioptikonbilder. Efter sammanträdet intages en enkel måltid. Anmälan om deltagande i måltiden kan göras under sammanträdet. Styrelsen förväntar talrikt besök. Detta högintressanta föredrag är en nyhet för vapenintresserade.

Å r s m ö t e t.

Torsdagen den 25 mars hölls årsmöte på Kungens kammare, Malmöhus slott. Mellan 25 á 30 medlemmar hade mött upp. Ordf. J. Folke Herrström hälsade de närvarande välkomna och vände sig särskilt till aftonens föredragshållare Kapten G. Benckert, Stockholm, som föreställdes för de närvarande. Därefter vidtogs stadgeenliga förhandlingar enligt godkänd dagordning. Av styrelsens verksamhetsberättelse framgick att numera avhålls endast tvenne . .

sammanträden årligen. Föredrag hade under året hållits av chefen för Kungl. Livrustkammaren, fil.dr. B.Hellner över ämnet "Dekorationsteknikerna på järn". 20 års minnet av Föreningens instiftande på Malmöhus slott firades av Föreningens medlemmar med damer vid en intern middag på Restaurant Kungsparken. Föreningen hade även deltagit i den interskandinaviska kongressen i Köbenhavn! Under arbetsåret hade styrelsen avhållit 3 protokollförda sammanträden jämte flera telefonsammanträden. Föreningens "Meddelande" hade utkommit med 2 nummer under redaktion av ordföranden. Under året hade 4 nya medlemmar tillkommit, 1 avgått med döden och 2 uteslutits på grund av ej betalda medlemsavgifter. Medlemsantalet vid årsslutet utgjorde 88 st. Styrelseberättelsen godkändes och lades ad acta. Av kassaberättelsen framgick att denna balanceerade på 2166,31 kr. och att saldot till nästa år utgjorde 996,27 kr. Revisionsberättelsen föredrogs och på yrkan av revisorerna beviljades styrelsen ansvarsfrihet för den tid räkenskaperna omfattar.

Vid val av ordf. omvaldes ordföranden, likaså den förra styrelsen. Denna konstituerade sig sålunda: Vice ordf. Major J. Lindgren, sekr. Ingeniör G.Sandelin, kassaförvaltare Köpman S.Hansson och klubbmästare Disponent Thure Jacobsson, samtliga i Malmö. Till styrelseuppleant omvaldes museiintendent, Fil.lic. Olle Cederlöf, Malmö. Till revisorer omvaldes 1:e Polisassistent Knut Nordholm och nyvaldes Herr Inge Tynell, båda i Malmö, och till revisorsuppleant Herr Gunnar Hansson, Efter valet tackade ordf. i eget och styrelsens namn för det förnyade förtroendet.

Efter förhandlingarnas slut höll ordf. presentation över framlidne medlemmen Polisman Emil Andersson i Lund vilken avslöts med en tyst minut. Därpå överlämnades ordet till föredragshållaren Kapten G. Benckert som höll ett särdeles intressant föredrag över ämnet: "Nya vapen är gamla", vilket refereras här nedan. Föredraget belystes med vapen av föredragshållarens egen samling, och avhördes med största intresse. Efter föredraget samlades man i Restaurant Tunnelns 650-åriga källarvalv till gemensam måltid.

Nya vapen är gamla.

Föredrag av Kapten G. Benckert, Stockholm

En lustig företeelse inom vapen-historien är att många "nya" vapen inte alls äro nya, utan äldre, ofta mycket gamla, konstruktioner. De ha sovit sin Törnrosa sömn kanske i flera hundra år och så väckts till liv igen och utbasunerats som något alldeles nytt. Lika märker man att knappast några vapen äro helt avlagda, utan tid efter annan tas till nåder igen och bli ultramodärna.

Tag t.ex. människans äldsta och mest primitiva vapen, klubban, som snart avlöstes av mera effektiva förstörelseverktyg. Men klubban kom igen som hjälmkrossare och putschan och blev i riddarens hand ett fruktat bedövningsmedel, som ofta bet bättre än svärdet på rustning och hjälm. Denna vapentyp går igen i våra dagars träklubbor med 72 broddar, ett österrikiskt vapen från första världskriget, år 1915.

Den primitiva klubban utvecklades dock snart till yxan, stenålderns viktigaste vapen, från den enkla knackade typen från äldre stenåldern, till gånggrifftidens eleganta båtformade yxa. Dolken och svärdet sköt yxan i bakgrunden tills vendel- och vikingatidens hjälmar åter gjorde yxan nödvändig. Svärden hade då nämligen svårt att slå genom hjälmens metall. Men klingorna förbättrades och yxan försvann vid medeltidens slut nästan helt som vapen. Ända till 1942, då man i strid i hus och ruiner fann att en kort yxa jämte kulsprute-pistol var det bästa vapnet. Man kan även härvidlag påminna om indianernas tomahawk.

Spjutet är också ett urgammalt vapen, som användes redan under stenåldern. Under medeltiden fick spjutet stor betydelse som ryttarvapen. Det fick sedan längre skaft och blev kraftigare. Från 1500-talets slut blev spjutet försett med en smal rombisk spets och kallades pik och som blev fotsoldatens förnämsta vapen. Under hela 1600-talet användes piken sin infanterivapen ända fram till början av 1700-talet men bortlades då definitivt i västerlandet, till dess de under 1800-talets mitt kom igen som kavallerivapen och kallades lans och först bortlades i under första världskriget men kom igen - 1942, då piken återinfördes i engelska hemvärdet för att efter Dunkerque i brist på gevär ta emot tyska fallskärmsjägare.

Ett vapen som markant uppträder i flera perioder är dolken. Den äldsta var av ben, senare av flinta och avlöstes av svärdet, när man tack vare bronsens införande kunde göra längre klingor. Men dolken kom igen, när riddarna började begagna tjocka plåtkläder, då man med svärdet icke kunde döda dem utan endast slå dem medvetslösa. Sedan dödades de med en dolk genom rustningens fogar. När rustningen blev omodern behövdes ej dolken för nådastöten, men började i stället snart därefter användas vid dueller för parader med vänster hand och kallades vänsterhanddolken. Men detta mode försvann snart och därmed även dolken som viktigt vapen. För alltid? Nej då, under strid i skyttegravar behövdes ett kort vapen och amerikanerna konstruerade 1917 den s.k. skyttegravsdolken. Under sista världskriget var den populär som stridskniv, särskilt av engelska comandos som bar den i en livrem eller sydd fast på byxan. I våra dagar kvarlever dolken som ett bihang vid parader t.ex. hos flottan och flygvapnet.

Som redan anförts utvecklades under bronsåldern svärdet ur dolken. Ursprung-

ligen var det ett huggvapen. Svärdet utvecklades senare till stötvapen i form av värja och rapier. Sabeln med sin krökta klinga härstammar från orienten. Den upplevde sin storhetstid under 1800-talet. I våra dagar finnes den kvar endast som paradvapen.

Att den gamla hjälmen återinfördes under första världskriget är ju välbekant, men det största intresset härvid är, att man då återgick på rent medeltida former. Detta gäller både den tyska, konstruerad av professor Schwerd och den amerikanska, skapad av chefen för Metropolitan Museums vapensamling mr Dean, som ju är världsberömd vapenhistoriker.

Även rustningen väcktes till liv igen under andra världskriget, då de amerikanska flygarna kläddes i stålkläder av ett snitt, som var högmodernt omkring år 1400!. Men redan under första världskriget konstruerade tyskarna 1916 ett skyttegravsharnesk.

Det första fjärrvapnet var nog slungan, troligen äldre än pilbågen. Bekant är Davids strid med Goliat, som just fälldes medelst en slunga. Ett slags modern slunga användes i våra dagars Etiopien. Pilbågen spelade en framträdande roll under vikingatiden. Bågskyttet blev under 1300-talet en nationalsport. Pilen försvann sedan inpå 1700-talet men kom igen under Tripoliskriget 1912 och i första världskriget, då flygare sände ned ett slags pilar från luften på marktrupper. Även comandotrupper anände sådana för att "ljudlöst" skjuta ned poster. I våra dagar användes pilbågar endast som målskjutningsvapen. Armborstet är ju också ett slags pilbåge med skaft, som man kunde spänna hårdare. Dessa ersatte de äldre pilbågarna. Under 1100-talet förbättrades armborsten avsevärt och voro under första korståget i allmänt bruk. På 1300-talet blev armborstet det viktigaste skjutvapnet. Särskilt berömda voro de brittiska bågskyttarna. Armborstet hade en utomordentlig genomträngningsförmåga, bättre än den tidens skjutvapen. Som jaktvapen höll det sig långt in på 1800-talet.

Fotanglar användes redan av romarna. Och de användes ända in på 1700-talet. De voro fyruddar, som utplanterades på marken för att försätta fiendens hästar ur stridbart skick, då dessa trampade på dem. Men även detta vapen kom igen under sista världskriget, t.ex. i Danmark under besättelsen, där de kallades "partisansöm" och användes mot Gestapos bilar.

Bajonetten var från början ett jaktvapen. Då det påsattes på ett gevär gjorde det detta till ett slags spjut. Från början kunde man icke skjuta med bajonetten påsatt på geväret, vilket senare dock ändrades. Bajonetter har ända in i våra dagar använts som anfallsvapen man mot man. Amerikanerna ha i vår plast-ålder konstruerat bajonetter av plast.

Ett urgammalt skyddsvapen var skölden, som användes redan av stenåldersmänniskorna. Under vikingatid var den ett viktigt skyddsvapen. Men även detta urgamla vapen kom igen under första världskriget, och i våra yttersta dagar ha våra egna svenska soldater i Kongo ett slags stålsköldar för särskilt ändamål. De nu nämnda är ju vapen, som uppkommit i forntiden och fortlevat med långa avbrott. Men vi ha i alla fall en mängd rent moderna vapen såsom raketgevär, handgranat, kulspruta, eldspruta, ubåt m.m. Låt oss nu se hur färska de äro!

Raketgevär m/51 är vårt nyaste vapen och återgår ju på bazooka och panzerschreck. Men krigsraketen är äldre än alla andra eldvapen och torde uppkommit i Kina, kanske redan omkring år 1000. Den blev småningom utträngd av andra eldvapen, gjorde en liten visit på 1600-talet och en utomordentlig come-back omkring år 1800 (Engelskt raketgevär cirka 1805, model Congrave). När engelska flottan bombarderade Köbenhavn år 1807 användes raketer mer än bomber. I vårt land fanns en raketkår 1835 - 45 och vid senaste sekelskiftet konstruerade Överstelöjtnant Unge på I 8 en utmärkt raketkanon. Sedan kom under senaste världskriget V 2 och frysraketpistoler och våra dagars raketvidunder.

Handgranater är ju också ett modernt vapen. Men även denna har gamla anor: Man har funnit handgranater (av lera) från början av 1200-talet i Sydryssland och Turkiet. På 1600-talet till 1700-talet var handgranater vanliga. De trupper som utbildats som granatkastare kallades grenadierer. Den första moderna handgranaten är från 1909 och är en norsk uppfinning.

Nutidens kanoner ha också gamla föregångare och stå i förbindelse med kännedomen av krutet. De äldsta voro stembössorna som användes vid belägring av fasta platser. De första bakladdningskanonerna benämnas kammarbössor eller "föglare". Men på 1400-talets slut övergav man bakladdningsidén mot framladdade kanoner, på grund av att de förra icke kunde göras helt gastäta.

På 1870-talet återkom bakladdningskanonen och ur dessa ha nutidens moderna kanoner vidare utvecklats.

Kulsprutans fader anges vara Hirana Maxim på 1880-talet. Men redan i slutet av 1400-talet fanns skottbalkar och dödsorglar för "automateld" och dess ättelägg är t.ex. den svenska kulsprutan m/1875.

Eldsprutan uppkom omkring 1912 men den användes redan på 600-talet till sjös, och 1775 fanns en fransk sådan, t.o.m. i pistolformat.

Att stridsvagnar åkte omkring i det gamla Egypten är ju välbekant, men nog är det väl överraskande att en stormartillerivagn återfinnes redan år 1760. Det var en kanon på en "bil" driven av handmotor.

Men ubåten har väl i alla fall ej så djupa rötter? Åjo - 1620 plumsade en sådan omkring i Themsen, byggd av en holländare som hette van Drebbel. Ett sista exempel, som dock icke går så långt tillbaka i tiden! 1942 fick vi vårt svenska automatgevär. Men redan 1902 hade vi ett helsvenskt bra automatgevär, modell Kjellman.

Alla dessa nu omtalade är verkligen utförda vapen. Men om man även ser på konstruktioner, som stannat på papperet, så blir det otaliga. Låt mig bara nämna att Leonardo da Vinci omkring 1500-ritade U-båtar, pansarskepp, kul-sprutepistoler, stridsvagnar, flygplan m.m.

Resumé av J. Folke Herrström.

In memoriam.

F. Lantbrukaren Jöns Persson, Lund.

Jöns Larsson ingick i Föreningen 1943, varför han tillhörde kretsen från Föreningens första tid.

Vi lysa frid över hans minne!

Kronobergs regementes (I 11) historia samlad i regementsmuseum i Växjö.

Det mer än 400 åriga Kronobergs infanteriregemente vars anor går tillbaka till 1545, då Gustav Vasa rekryterade knektar i Småland, invigde sitt regementsmuseum den 31 maj i år i kasernerna i Växjö. Till invigningen hade inbjudits bl.a. ställföreträdande militärbefälhavaren Överste Miles Flach i Kristianstad samt en rad prominenta civila och kommunala personer, som haft med tillkomsten av museet att göra. Även ordf, i Skånes Vapenhistoriska Förening hade inbjudits att närvara vid invigningen. Regimentets Överste Thor Cavallin hälsade välkommen i ett kärnfullt tal, varpå ställföreträdande militärbefälhavaren Överste Miles Flach i Kristianstad förrättade invigningen. Regimentets musikkår medverkade hela tiden under den anslående högtidligheten. Slutligen kommenderade Överste Cavallin korum, varefter besökarna kunde studera samlingarna under sakkunnig ledning. Där kunde man följa det gamla ärorika regementets historia från 1500-talets mitt via den historiska utvecklingen under Sveriges många krig, vari regementet ärofullt deltagit till 1800-talets början. Särskilt segrarna vid Wittstock 1636, Fraustadt 1706 och Hälsingborg 1710 utgör ärofulla replikpunkter för det gamla regementet. Men man kunde även studera den långa fredens historia enda till beredskapstiden under senaste världskriget. Det nya regementsmuseet ger överhuvudtaget ett gott intryck, vapensamlingen, om än icke särdeles representativ i vapenhistorisk mening, visade dock i korta drag utvecklingen fram till dagens vapentyper. En av rariteterna i uniformsavdelningen var en grenadiermössa av björnskinns från

1780-talet. Intressant var också att beskåda regementets gamla silverkommunikationskärl samt icke minst de pampiga musikinstrumenten som regementet erövrade från danskarna vid belägringen av Glöckstadt år 1813. Föreståndare för museet är Kapten G. Agermark, som utfört ett stort arbete för museets bildande.

J.Folke Herrström

Vapenhistoriska notiser

Från Svenska Vapenhistoriska sällskapet förhandsmeddelas att den nordiska vapenhistoriska kongressen 1962 avses att hållas i Stockholm 1 - 3 juni. Programmet kommer att omfatta, utom förhandlingar, besök i Kungl. Armémuseum, Kungl. Livrustkammaren och Vasamuseet, samt utflykter till de båda Upplandsslotten Örbyhus och Skokloster samt ev. någon kyrka med målningar. Närmare meddelanden med prisuppgifter och detaljerat program kommer snarast att översändas. Vi återkommer.

Rättelse.

I Meddelande No 57 rättas följande:

- 1:a sidan står "Gamla Vapen bli nya vapen", skall vara "Nya vapen är gamla"
- 3:e sidan rad 33 står "275.000 dollars, skall vara "375.000".
- 4:e sidan rad 24 står "5 ggr" skall vara "15 ggr".
- 7:e sidan rad 17 står "Kungl. Livrustkammaren", skall vara "Kungl. Armémuseum"

Nya medlemmar.

- Ingeniör Klaus Andersson, Malmö (Hubert Jönsson)
- Urmakare Ingvar Månsson, Malmö (Carl-Eric Persson)

Redaktör J.Folke Herrström

Med detta No medföljer till de svenska medlemmarna från Vaabenhistorisk Selskab, ett Meddelande.